

Voorwoord

Over de geschiedenis van Brussel is al veel gepubliceerd. Vooral de Grote Markt en de Marollen gaan met heel veel aandacht lopen. Erg onderschat dan weer is de oude havenwijk waaruit na het dempen van de dokken de Buik van Brussel ontstond: de markt van Sint-Katelijne en de Vismet. Hier speelden zich *the roaring twenties* af, *les années folles* van Brussel. Daarover zong onder andere Jacques Brel:

*C'était au temps où Bruxelles bruxellait
Sur les pavés de la place Sainte-Catherine
Dansaient les hommes les femmes en crinoline*

Erg bekend, maar historisch nog onderbelicht. Zeker als je de hele evolutie probeert te schetsen vanaf de tijd van keizer Karel, toen de eerste kleine vismarkt wat verdoken lag tussen de Grote Markt, de Grasmarkt en de Botermarkt. In 1601 verhuisde ze naar de oever van de Zenne en later, in 1882, naar een van de gedempte dokken van de haven. Op zo'n gedempt dok verscheen in 1870 ook de Sint-Katelijnemarkt. Beide markten zullen zo belangrijk worden dat ze dan wel niet het hart van Brussel gingen vormen – dat bleef en blijft de Grote Markt – maar wel de zogenaamde 'Buik van Brussel'. De term was een vondst van architect en socialistisch volksvertegenwoordiger Fernand Brunfaut, die in het socialistische culturele tijdschrift *Germinal* van september 1950 de markten van Sint-Katelijne en de Vismet beschrijft als '*le Ventre de Bruxelles*'. Hij verwees daarmee naar de roman van Emile Zola uit 1873, *Le Ventre de Paris*, die rond de

Hallen van Parijs speelt en de sociale strijd beschrijft tussen ‘de Vetten’ en ‘de Mageren’ – een thema dat Willy Vandersteen populariseerde in het Suske en Wiske-album *Het eiland Amoras*. Sinds kort wordt de term ook gebruikt voor de restaurantbuurt rond de Grote Markt, maar dat is *fake history* voor toeristen.

Geschiedschrijving kan je beoefenen door jaren aan een stuk in donkere archieven alle mogelijke officiële stukken te bestuderen. Dat laat ik aan anderen over. Ik gebruik de methode van Fatima Mernissi, een feministe en sociologe uit Rabat. Zij schreef: ‘In plaats van uren door te brengen met research in een duistere en sombere bibliotheek, doe ik wat anders. Ik ga na wie de specialist is in een bepaald onderwerp, nodig hem uit om ergens op een terras een glas te drinken of samen te dineren en in één, twee uur weet ik alles wat ik moet weten.’ In de historie die ons interesseert zijn die specialisten al een tijdje dood, maar onvervangbaar: Jean d’Osta, Gustave Abeels, Guillaume Des Marez. Ik gebruik dan maar hun boeken, maar doe toch ook de staminees langs de Vismet aan. Daar vind je nog orale geschiedenis. ‘De macht om verhalen te vertellen of om te voorkomen dat er andere verhalen ontstaan of worden verzonnen, is zeer belangrijk voor de cultuur’, zo stelt ook de Palestijnse literatuurwetenschapper Edward Said.

Mondelinge overlevering wordt in het Westen vaak onderschat. Bijvoorbeeld door de Belgische kolonisator in Congo. De Bakuba hadden aan hun koninklijk hof speciaal getrainde historieververtellers en die konden de geschiedenis van hun rijk reconstrueren tot het jaar 1500. Zij kenden verhalen over 124 van hun koningen. Wij kennen die nu ook dankzij his-

toricus-antropoloog en Congo-autoriteit Jan Vansina. Maar meestal werd die orale geschiedenis weggehoond omdat zij niet paste in het koloniale verhaal. Een bekend voorbeeld zijn de *Mémoires* van Mukanda Bantu, de zoon van Msiri, de heerser over de koperregio van Katanga die de Belgen in 1891 liquideerden. De koloniale overheid publiceerde de memoires in 1919 maar catalogiseerde ze als tendentius omdat Msiri te positief werd voorgesteld.

Ook in de islam is mondelinge geschiedschrijving erg belangrijk. Een van de pijlers van de moslimwet is de hadith, de vertelsels over de profeet Mohammed. En moslimhistorici vonden de regels van de historische kritiek uit. De voornaamste verzamelaar van die hadith was Al Bukhari (810-870). Hij verzamelde zo'n 600.000 tradities maar oordeelde over maar 7000 daarvan dat ze heel waarschijnlijk historisch correct waren.

Wij Brusselaars met onze geschreven geschiedenis doen orale tradities dikwijls af als folklore. Maar ik gebruik ze graag in dit boek. Soms gaan ze heel ver terug in de tijd. Zo kreeg ik te horen dat in de tuin van een huis op het einde van de Vismet jaren geleden lijkjes van kinderfoetussen waren gevonden. Wel, dat huis was in de Oostenrijkse tijd (18^{de} eeuw) een klooster-gevangenis voor rijkere vrouwen met een buitenechtelijke zwangerschap. Dat weten we uit een Oostenrijkse verordening die dateert uit 1738. Dus dat verhaal neem ik op. Wanneer iemand anders mij vertelt dat bij de aanleg van de metro de Sint-Katelijnekerk in zijn geheel dertig meter werd verplaatst door een gespecialiseerde Duitse firma, die ook een vishandel ooit vijf meter heeft verplaatst, dan weet ik dat dit niet kan. De man verwijst eigenlijk naar het feit dat de oorspronkelijke Sint-Katelijnekerk in het

begin van de 19^{de} eeuw werd afgebroken en dat de nieuwe dertig meter verder werd gebouwd, op het gedempte Katelijnedok. Dit laatste verhaal is dus cafépraat, en dat nochtans van iemand die nooit alcohol drinkt.

Andere bronnen die ik graag gebruik zijn oude prenten, foto's of schilderijen. Daarmee kom je te weten waar het Veerhuys stond, van waar de boten naar Antwerpen en Zeeland vertrokken. En kan je ook de juiste plek herkennen waarop het Huys Het Zeepaard stond, een gebouw uit 1680 dat burgemeester Karel Buls rond 1900 liet heropbouwen op enkele meters van de oorspronkelijke plaats.

Om de historie van de Buik van Brussel te vertellen, gebruik ik dus orale tradities, 'vertelselkes' – dit mooie Brabantse woord voor 'anekdotes' – want, zo is mijn motto, een anekdote is op zich geen geschiedenis, maar je kan geen geschiedenis vertellen zonder anekdotes, zonder vertelselkes.

'Er was eens de Vismet', zo begint mijn verhaal. Wás, want ze bestaat niet meer. De Vismet werd in 1955 afgebroken. Ze heeft als straatnaam nooit op de officiële stadsplannen van Brussel gestaan, maar toch leeft ze nog in de memorie en in de vertelsels die in sommige staminees rond de Vismet verteld worden. Ook al is er nu nog maar één visboer overgebleven. Crekillie, Lobster Fish, Dick Fish, Aalvis, De Baquer, ze zijn allemaal verdwenen. Twintig jaar geleden waren het er nog meer dan tien.

Toch leeft ze nog, de Vismet. Ik ervaar het iedere dag. Ik word een dagje ouder en dan ga je de ruimte die je verkent beperken. De Franse filosoof Montaigne, die zoals ik veel had gereisd, heeft op het einde van zijn leven zijn laatste

Essaies geschreven stappend rond zijn bed, in pyjama. Zo ver drijf ik het niet. Ik cirkel rond de Vismet op zoek naar histories, met als gids mijn bibliotheek en als onderzoekscentra een heel beperkt aantal staminees.